

Марија ЦРНИЋ ПЕЈОВИЋ

НАРОДНИ ОБИЧАЈИ И ВЛАСТ (XVIII - XX вијек у Боки Которској)

Кључне ријечи: забране, обичаји, крсно име, свадбе, сахране, Бока Которска, Котор, Топла, Херцег Нови, Луштица, Мојдеж, Ратишевина.

Увод

Млетачке, француске и аустријске власти Краљевине Југославије током XVIII-XX вијека доносиле су наредбе о забрани одређених народних обичаја који су због великих трошкова доводили многе до сиромаштва, па су били штетни по становнике Боке Которске, а поред тога и због конзумирања алкохола долазило је до тешких посљедица. Предвиђене казне за прекршиоце забрана биле су веома строге, али то није дало жељене резултате. Забране су се односиле на крсно име, свадбене и посмртне обичаје. Поред појединих институција власти и становници појединих насеља, да ли самоинцијативно или уз подстицај виших инстанци власти, доносили су забране о гошћењу више дана о крсном имену, бројним даривањима о свадби, пићу и конзумирању јела код цркве на празнике. Туђинска власт је уводила забране сматрајући да осиромашени становници нијесу у могућности плаћати предвиђене обавезе држави. Међутим, народ се и даље држао изреке: *Боље да пропадне село, него обичај.*

Познато је да је Боком Которском у XVIII вијеку (источним од почетка XV вијека), до 1797. године владала Венеција, затим неколико година Аустрија, а у прве двије деценије XIX вијека смјењивала се власт Наполеона, па кратко вријеме руска управа. Дошло је и до уједињења са Црном Гором што је трајало веома кратко, да би као и увијек велике силе за зеленим столом предале је Аустрији која је по распаду Аустроугарске 1918. године напустила овај крај.

Један од приоритета туђинске власти је извлачење економске користи са заузете територије, а предуслов за то је и познавање свих видова живота становника који на њој живе. Брига о *благостању* поданика је вођена у сврху убирања прихода путем намета који су знатнији уколико је становништво економски јаче. Да би се постигли ти

циљеви, неопходно је познавати све облике дјеловања и живота подређеног становништва. Из овдје изнесених података сазнајемо колико су власти у Боки Которској у омеђеном времену (од половине XVIII до половине четврте деценије XX вијека) и одређеном простору, добро познавале народне обичаје и менталитет Бокеља. Истовремено сазнајемо колико је туђинска власт контролисала и уплitala се у живот становника Боке покушавајући наредбама измјенити њихове вјековне адете који су били саставни дио њиховог душевно - емоционалног живота и на својеврстан начин били знак самосталности. Поред тога, сазнаћемо и о сузбијању неких обичаја и у времену након ослобођења од туђинске власти.

Млетачка власт је наредбама забрањивала или ограничавала већи број народних обичаја домицилног становништва Боке Которске. У вријеме владавине Венеције Бококоторским заливом од краја XVII до краја XVIII вијека донесен је већи број одлука које су ограничавале слободу Бокеља, реметиле њихов устаљени начин живота и изазивале незадовољство.

Веома важан млетачки магистрат који су сачињавали тројица синдика-инквизитора боравио је повремено у Далмацији, односно у Боки Которској, а имали су задатак да контролишу администарицију и спријече разне злоупотребе. Током 1749. године три синдика боравила су дуже у Боки и из сачуваних докумената произилази да су се добро упознали и са народним обичајима овога краја. Одлуку коју су том приликом донијели о забрани одржавања већег броја народних обичаја 16. маја, а Сенат је одобрио декретом 16. јула, објављена је на италијанском и нашем језику. Наиме, забрањено је било одржавати било која гошћења као за крсно име, приликом сахране, парастоса, *Младе мисе* (код католика се тим означава прва миса којом клерик улази у ред свештеника) јер се, како су навели, тада много једе, пије, па у пијанству долази и до убојства, а породица осиромаша.

Тако на дан крсног имена нико није смио позивати родбину ни пријатеље ни на ручак, ни на вечеру него *благовати с својим укућанима што му је Бог дао.*¹

Приликом сахране и на годишњицу смрти могли су само ближи рођаци да дођу *да утјеше разговором живе*, али не да остају на ручкове. Забрањено је било на светковине, мисли се прије свега црквене гдје се окупљао велики број људи, доносити вино, ракију, јела и састајати се да би се јело и пило *него помоливши се у цркви и оправивши своја духовна диела има се с миром вратити свак својој кући*. Предвиђено је да прекршилац буде *жестоко педипсан, бандиксањем, тамницом, галиом и осталим педиспани на вољу Правде*, уз новчану казну од 25 гроша. Истовремено је наређено свим сердарима, харамбашама и свим другим главарима, ако сазнају за прекшај,

¹ Славко Мијушковић, Став туђинских власти према народним обичајима у Боки Которској, Гласник Етнографског музеја, Цетиње, 1962, 171-173

одмах јаве заповједницима подложним им градова да се одмах наплати казна од двадесет пет гроша од чега половину је добијао онај који би дојавио, а другу половину службена лица (пандури и други) који су извршавали наплату. Затим је слиједила примјена других веома строгих казни за прекршиоце наведене наредбе. Народни обичаји су били нераздвојиви дио живота овдашњег становништва, па донијета забрана и казне нијесу имале жељеног учинка. Генерални провидур за Далмацију децембра 1751. године понавља наредбу коју су донијели двије године раније његови претходници која се односила на забрану славља односно одржавања одређених народних обичаја-славе и скупова у селима јер су тада због употребе алкохола биле веома опасне посљедице и *да би се угасио пламен који гутајућуи животе и иметак поданика постаје узроком уништења многих породица и знатног оштећења интереса Млетачке републике*. Нарочито је забранио продају вина у близини цркава. Једна од казни као и двије године раније била је веслање на галији, али није прецизирано колико времена. Овом наредбом предвиђено је годину и по дана. Иста казна примјењивала се и на главара села уколико не би пријавио прекршиоце надређенима.²

Наведене забране и строге казне за прекршиоце дале су веома слабе резултате. 11. и 12. октобра 1758. године провидур Херцег Новог позвао је *капетана* Комуниади топаљске (самоуправе заједнице која је дјеловала у херцеговском крају уз одобрење Млетачких власти од 1718-1797. године, на чијем су челу били *капетан* (од комуниади) и четири суђе бирани сваке године), Глигора Павковића и суђу Стјепана Зупковића и наредио им да сазову сабор да би се донијеле одлуке у циљу сузбијања гозби приликом божићних празника и у других пригода. Сабор је одржан већ за четири дана и донијета одлука, која се разликовала од оних донесених 1749. и 1751. године, посебно у оштрини казни које су биле блаже.

Прво је одлучено да на крсно име, прислужби, крштењу дјетета, или приликом смрти нико не смије *учинити гозбе ни у своме дому ни на гробу мртвога*.

Друга одлука се односила на свадбу. Наиме, нико није смио звати никога на гозбу, ни кућа младе ни младожење. Младожења је звао најближе, да му помогну довести дјевојку, а да не смије нико преноћити нити сутрадан доћи на објед. Сватове који би довели дјевојку даривали су само са три кварта *постава биелога невезена* (обично платно).

Трећа забрана се односила на кума, било да је вјенчани или крштени. Кум је могао младој даровати само прстен приликом вјенчања, а она њему шта жели. Крштени кум могао је на дар понијети *литру сапуна*, док је забрањено било њега даривати.

² Исти, н.д. 173-174; bando - италијанска ријеч, значи прогонство; pena - италијанска ријеч, значи казна.

Кнезови су били у обавези да у светачки дан код цркве сазову народ уз обавезу да буде заступљена свака кућа и да прочитају донесене забране Комуниџада и да упозоре да их се морају придржавати сви без разлике. Парох је својим потписом потврдио да је обавијестио парохијане и потписао сваког присутног појединца односно већину који нијесу знали писати. Наређено је и да сви главари и пароси *имају добро отворити око и за потпуно испуњење овије заповиједи, наредба и регула*. Ако би главар или парох прикрио неког преступника слиједила му је иста казна од 25 дуката. Пет дуката би било дато ономе ко пријави прекршиоца, главара или пароха капетану и суђама Комуниџади с тим што не би био откривен његов индетитет. Главари и пароси били би уклоњени са својих мјеста и други постављени, а *ово се све настоји за ставити овај пук у боли начин, да могу плаћати кануле принципове и да могу провидиети и рекуперати своје оружје и с чим ће обранивати сами себе и од многе лупежа и да могу свога принципа боле послужити него дослен*. Овај *записник* потписали су капетан Глигор Павковић и суђе: Стјепан Зупковић и Лесандро Живковић, као и суђе Иво Мандић кога је потписао Ђикан Павковић јер Мандић није знао писати и Шћепан Видаковић у чије име се потписао Павао Петровић и на крају канцелијер Комуниџади Симо Вукадинов. Овдје се види да је један од разлога забрана био да се изврши боља наплата обавеза према Венецији и да би могли повратити оружје које им је било одузето.

Провидур херцегновски, имајући ближу комуникацију са народом, од виших инстанци власти затражио је од самоуправне народне институције да донесе одлуку о забранама гозби, сматрајући да ће тиме бити постигнут много бољи резултат. Предвиђена казна од 25 дуката била је знатно блажа од казне боравка осамнаест мјесеци на галији као веслач коју је одредила млетачка власт. Ванредни провидур за Боку Которску стога није прихватио одлуку топаљских главара већ је тражио да се досљедно примјењују раније донесене млетачке одлуке. Међутим, надређени ванредном провидуру за Боку прихватили су одлуку Комуниџади топаљске знајући да ће преко народних главара у већој мјери постићи, односно да ће бар знатно спријечити велике трошкове становништва, па ће моћи бити ревноснији у плаћању разних дажбина млетачким властима.³

Вјероватно је одлука Комуниџади топаљске дала боље резултате од млетачких одлука, па 1770. године и Комуниџада луштитка доноси на свом збору сличну одлуку која се односила на даривања приликом свадбе. У одлуци се помињу поједини сватови као стари сват, првијенац. Новом одлуком предвиђени су дарови веома скромни: марама, чарапе и новац, али у знатно мањим износима него раније. Тако наконче (мушко дијете

³ С. Мјушковић, н.д. 176-179; Одлука је на српском језику објављена у *Шематизму православне цркве бокооторско-дубровачко-стичанске епархије за 1895. годину*.

које млада у новом дому узме у наручје да би рађала мушку дјецу) могла је даривати са двије лире, а попу три лире. Знатно скромније даривање било је одређено како приликом свадбе тако и у обичајима прије и после. Казна за прекршиоце износила је 55 дуката (што је знатно повећање у односу на 25 дуката како су одлучили на збору Комуниади топаљске или је висина казне иста, али је дошло до девалвације дуката). Ову одлуку Луштитчана поред капетана општине Ђура Беговића потписали су и капетани: Перо Беговић, Никола Мишевић, Гаврило Калуђеровић, Никола Рашковић, Иво Тројановић и судије, Лука Мишевић и Стијепо Јановић, и сви присутни на збору, укупно двадесет четири који су знаком крста потписали јер нијесу знали писати. Одлуку је писао поп Ђорђе Петровић. Луштитчки капетан Ђорђе (Ђуро) Беговић однио је одлуку на овјеру у канцеларију которског ректора што значи да је одобрена од стране млетачких власти.⁴

Вријеме је пролазило, а народ је наставио и даље по своме, власт по своме, па током прве аустријске владавине Боком Которском 1797-1806. године поново су доношене забране трошења приликом одржавања одређених народних обичаја. То се наставља и током владавине Француске (1806-1814) овим заливом. Начелник херцегновске општине, Никола Живковић, 26. априла 1810. године поднио је француском владином делегату за Боку писмену преставку у којој наводи да су му се обратили сеоски главари херцегновског краја да би се донијела уредба којом би се одредило да се крсна слава може прославити само једним ручком. Владин делегат је већ после три дана донио декрет одређујући да се крсно име може прославити само једним ручком, забрањујући све гозбе дан прије и дан после Славе као и наредних дана. У случају непридржавања ових наредби, глоба је износила 50 млетачких лира. Начелник Живковић, већ након пет дана, поново је поднио преставку владином делегату, објашњавајући да породице приликом смрти својих укућана, да би обавили сахрану по уобичајеним народним обичајима имају велике трошкове, јер породица мора да почасте све присутне код цркве ракијом, а затим да послужи богати ручак онима који дођу у кућу ради изјављивања саучешћа, тражећи да власт декретом забрани гошћења и чашћавања том пригодом. Владин делегат је и у овом случају био веома брз, јер је већ након два дана донио декрет забрањујући предње обичаје приликом сахране уз казну од 30 млетачких лира за чашћење ракијом и 60 млетачких лира одржавање ручка.⁵

Какви су ефекти ових декрета били најбоље показује то да се и током друге владавине Аустрије (1814-1918) предузимају мјере за спречавање одржавања више народних обичаја са образложењем да многе тјерају

⁴ Исти, 179-181; Документа која су од стране самоуправних јединица достављана италијанским властима морала су бити преведена на италијански језик.

⁵ С. Мијужковић, н.д. 181-182

да се задужују и да доводе своје породице и до сиромаштва. Аустријска управа за Далмацију 16. марта 1824. године донијела је на основу предлога Среског начелства за Боку, одлуку којом је наредила да се *пировања на селу колико код православаца, и код католика, мора ограничити на један дан*, да би се спријечиле економске штете као и незгоде које настају *услијед дуготрајних теревенки код народа охоло карактера који се лако узбуди, нарочито када је загријан вином*. У овом случају радило се о свадбеним обичајима, па је наређено да, уколико је број званица на свадби виши од двадесет, младожења је дужан да о томе обавијести сеоског главара да би он поставио сеоску стражу која би интервенисала уколико би дошло до неког нереда. Уколико младожења не би пријавио био би кажњен од два до десет фиорина, као што је била предвиђена казна и за оне који су више од једног дана славили било који празник. Срески суд у Котору био је задужен за изрицање казни. Индикативно је да се у истој одлуци наглашава да је код православаца превладао обичај да најближи сродник младожење који држи *превез* прву ноћ проведе у невјестином кревету. У том циљу, Срески суд у Котору обратио се управи општине которске да би се укинуо *речени саблазни и опасни обичај*. Сматрам да су се ове наредбе односиле на цијели простор Боке Которске. Славко Мијушковић, који је објавио наведене податке, сматра да су доношење забрана аустријских власти пригодном одржавања народних обичаја имале за циљ да ослабе духовну везу која је постојала између Бокеља и сусједних Црногораца што потврђује у то вријеме забраном издавања дозвола Бокељима за одлазак у Црну Гору односно у манастир Острог.⁶

Двадесетак година касније, Окружно начелство Котора обавијестило је далматинску владу да *до сада нешкодљив* обичај да се невјесте приликом вјенчања покривају марамом или велом у неким општинама *чије је становништво грчког несједињеног обреда почиње да ишчезава* те да нема потребе да се доносе административне мјере за његову забрану. То није било довољно властима већ је Далматинска влада из Задра 20. фебруара 1847. године упутила акт далматинско-бокоторско-истарском епископу Јеротију Мутибарићу, тражећи да настоји преко подређеног му свештенства да *потпуно се напусти овај обичај*. Епископ је тражио од свештенства да *ревносто дјелују* за укидање овог обичаја⁷. Интервенисање власти у вези са покривањем лица младе приликом вјенчања нема неког разлога, јер се тај обичај и данас често примјењује у цивилизованим земљама. Како овај обичај није захтијевао никакве трошкове због којих је ова власт, као и претходне, захтијевала укидање многих обичаја, то се намеће закључак да

⁶ Исти н.д. 183-185

⁷ С. Мијушковић, *Још нешто о туђинским властима и народним обичајима у Боки Которској*, Гласник Етнографског музеја Цетиње, Цетиње, 1964, 309-310.

је ипак доношење забрана одржавања народних обичаја било настојање да се народна традиција постепено сведе на најмању могућу мјеру, а што је значило гушити индентитет народа на којег су се односиле забране.

Све наведене мјере млетачких, француских и аустријских власти током сто педесет година и више, да макар ограниче одржавање народних обичаја (приликом крсног имена, свадбе, сахране и других у сврху штедње, како је истицано, али иза чега је стајала намјера да се одржавање народне традиције сведе на најмању могућу мјеру) нису имале успјеха. Да декрети, наредбе и уредбе нијесу имали потпун ефекат доказују и два записника, који се овдје први пут објављују, са збора у два села херцеговског краја –Ратишевине и Мојдежа, који су одржани истога дана 4. (16) фебруара 1890. године.⁸ Да ли су *Сеоски уговор* или *Уговор*, како стоји у наслову, настали по наредби општинске управе или њој надређене власти, из текста ових докумената немогуће је сазнати. Највјероватније да јесу јер се на сједници Вијећа општине марта мјесеца разматрао и усвојио *Сеоски уговор* сељана Мојдежа, потврдио и вратио сељанима с напоменом да их *Господин Парох народу разјасни и прогласи да сваки сељак дозна ове одредбе*. Такође, наведено је да одребе постају правоснажне од 15. (27) априла, те ко их преступи платиће одређене глобе у корист сиромаша села Мојдежа. *Преступнике дојавити овом Управитељству те ће оно потребито одредити*. У овом документу исписаним рукописом у самом почетку констатује се да у нашем народу има много обичаја који нијесу ни од какве користи већ велике штете, па тако и у овом селу постоје обичаји *каритат, заглаве о крсном имену, носење јаја итд*. Присутни Мојдежани увидјели су, како се наводи, да са овим обичајима *сами себе упропаићују* и једногласно су предложили и закључили да се горе наведени обичаји од њихове стране *сасвим запусте*.

1. Прва одредба се односила на *каритаде*, односно да нико послјије сахране не смије ићи на објед у кућу умрлога. За прекршај је била предвиђена глоба од пет форинти.

2. Иста висина глобе била је предвиђена и уколико би неко остао *на заглаву о крсном имену* што значи и сутрадан.

3. Забрањено је било ношење јаја у кућу гдје се дјевојка удала од стране њене породице. Овај обичај се обављао у првој години послјије удаје. Одлука о забрани донијета је јер *се на силу мора доњети 500 јаја*.

4. Предложен је био и нов обичај који до тада није практикован. Наиме, одређено је да бар по једно *чељаде* из сваке куће мора присуствовати сахрани сваком умрлом у селу преко десет година старости.

Ко би прекршио двије посљедње одредбе плаћао би глобу као и код предходних – пет форинти.

⁸ Државни архив Црне Горе Цетиње, одсек Херцег Нови, арх. фонд Општина Херцег Нови, (у даљем тексту ДА ОХ)1890. г. бр. дј. 221, 322

5. У погледу свадбених обичаја донесена је још једна забрана. Дјевојка је својом одлуком могла даривати само укућане куће у којој се удала, а кућа младожење могла је даривати само укућане дјевојке из које је дошла.

6. *Остали пријатељи и својте нити смију што даривати нити дарове примати.* Према овој одредби ни кум није могао даривати младу ни она њега, што је иначе био устаљени обичај који се и данас одржао.

Закључено је и да свако ко преступи овај *Уговор* биће кажњен са 10 форинти глобе. Како није наведена висина глобе за прекршиоце под тачком 5. и 6. за претходне забране предвиђена је била глоба од 5 форинти. То би могло значити да се ових 10 форинти односе на прекршиоце тачке 5. и 6. овог Уговора.

7. На збору је одлучено и да наплаћене глобе се чувају у цркву *саборну Мојдешку* за поправке цркве или по договору сељана за *сеоске ствари*. Под појмом сеоске ствари вјероватно се подразумејувала поправка сеоских путева или санирање водених бујица и слично. Општинска управа у попратном акту враћајући овај Уговор Мојдежанима навела је да је он прихваћен. Ова седма тачка, међутим, одредила је да се новац од глоба користи за сиромашне Мојдежане. Ако је овај договор примјењиван и ако је наплаћена бар извјесна сума глобе непознато је да ли је коришћена како је Општинска управа одредила или како су одлучили Мојдежани на збору.

8. Такође, закључено је да ће се овај Уговор примјењивати од дана када је збор одржан, а зна се да је Општинска управа одредила примјену од половине априла.

Слиједе потписи односно крстови поред имена домаћина Мојдешких, па и кнеза Тодора Поробића, сем неколико изузетака: *Миловић Стева Ост, Мркајић Лазар, Радуловић Јоко Мијов, Драго Поробић Петров, Шпиро Поповић парох* који су се својеручно потписали што значи да су били писмени или су се можда знали само потписати. Укупно је потписан педесет један домаћин - Андрић (2), Брајевић (6), Будеч (1), Велаш (1), Вилов (2), Влаовић (2), Гојковић (1), Ђапан (2-вјероватно надимак неке породице), Зипанчић (1), Зорић (1), Кецовић (2), Котлаш (2), Краљевић (1), Кулиновић (2), Миловић (3), Мркајић (1), Паријез (1), Поповић (4), Поробић (10), Радуловић (1), Унковић (2), Шабовић (1).

У нашим крајевима био је обичај да на први Васкрс послије удаје млада носи јаја кумовима и дијели их тај дан послије литургије свима пред црквом. Забиљежено је да је до Другог свјетског рата у Паштровићима био обичај да прве године по вјенчању родитељи удатој кћерки шаљу онолико јаја колико је било мушких и женских чланова у братству и ближој младожењиној родбини. Остало је сјећање да је један из Тодоровића морао сакупити неколико стотина јаја. Некада су морали да их набављају и у

сусједним областима.⁹

Сељани сусједног села Ратишевине састали су се код цркве Св. Тројице исте године и дана када и Мојдежани и сачинили *Уговор* који је одобрен једногласно, потврђен и потписан.

1. Најпре је констатовано да кад умре неко у селу *слабо долази народ да отпрати мрца до ладнога гроба му, особито ако је пуки сирмах* па је договорено:

а. Кад умре неко старији од десет година *присилна је по једна особа из поједине куће да у пратњу носења мртваца учествује*. Сви учесници договора су пристали да се са пет форинти глоби она кућа која овај договор прекрши.

б. После је спровода забрањено је да породица из које је био умрли позове да се сврати у њихову кућу на чашћење, односно да се једе и пије као што је био обичај, већ да после је сахране сви иду својој кући. Од ове забране била је изузета својта покојника која је била из удаљених мјеста. Прекршилац се глобио са пет форинти.

2. Под овом тачком наводи се да је био обичај да *удатој невјести* њезини родитељи купе по неколико стотина јаја које јој поклоне за Васкресење Христово, а она би их дјелила својим *својтама, па се*

ц. данас оvdје на састанку једногласно закључује се на корист села Ратишевине... да ни једна родбина удате невјесте *несмије се усудити носити на дар јаја* као што је до тада био обичај.

3. Затим, констатује се да се још одржао старински обичај да се крсно име слави више дана чиме се наноси велика штета, па је одлучено да се убудуће слави уочи и на дан Крсног имена, а не више дана како је било уобичајено.

4. Пошто је примјеђено да народ слабо долази приликом ношења Св. крста закључено је једногласно

д. да приликом ношења Св. крста *приморана је по једна особа из сваке куће* доћи и учествовати у ношењу крста одређеног дана.

За прекршиоце забрана под тачком 2, 3 и 4 предвиђена је била глоба као и за прву забрану у износу од пет форинти.

Уговор је прочитан и потписан од стране кнеза села Николе Радовића, затим од осталих присутних сељана уз чија имена се налази крст написан њиховом руком, а имена је вјероватно написао кнез који је писао и Уговор. Потписи-крстови стављени су у име тридесет четири куће - домаћинстава и то: Бачановић (2), Будеча (2), Деретић (3), Гојковић (1), Лепетић (1), Михајловић (1), Пиљуровић (1), Познановић (8), Поповић (1), Радовић (4), Рисанчић (1), Сабљичић (1), Сикимић (3), Станић (1), Ђетковић (1), Черовић

⁹ Јован Вукмановић, *Паптровићи, антропологеографско - етнолошка испитивања*, Цетиње, 1960, 327.

(1). Поред Николе Радовића, крстови се не налазе уз имена Филипа Деретића и Митра Гојковића, док се као перовођа потписао Матеј Гојковић. Наведено је да под тачком **а**, **б**. и **е**. потпадају као граничари Ратишевине и три куће Андрића и по једна Михајловића и Краљевића које су крстом потврдиле да су прихватиле донесене забране, док је њихова имена вјероватно написао Матеј Гојковић. Уговором није одређено у коју сврху ће се користити евентуално наплаћене новчане казне, да ли ићи у општинску касу или за потребе села.

Одлуке донесене на сеоским зборовима Мојдежа и Ратишевине знатно се разликују од претходно изнесених забрана. Ни у једној ранијој одлуци о забрани одржавања одређених народних обичаја не налазе се одлуке повезане са трошковима. Сељани ова два села, поред уобичајених забрана обичаја који су изискивали трошкове, донијели су и одлуке које нијесу повезане са трошењем. То се односи на одлуке да из сваке куће по један члан мора судјеловати у испраћају умрлих старијих од 10 година из сиромашних породица у чему се огледа народна хуманост, солидарност, потирање социјалних разлика. Иста обавеза је одређена и приликом ношења крста у чему се настојало оживљавање и одржавање народно црквеног обичаја. На ове двије одлуке сигурно није утицала општинска или виша власт, па су највјероватније ове одлуке потекле од пароха којему су се придружили вјероватно кнез и одређени број утицајнијих домаћина, те их је једногласно прихватио читав збор.

Аустријске власти настављају са контролисањем народних обичаја. Которско поглаварство упутило је кратак допис 1. априла 1915. године општинској управи Херцег Новог којом је обавјештава да је царском наредбом из 1854. године забрањено *бојадисање јаја и продаја бојадисаних јаја пригодом Ускрса*, уз напомену да ће доставити оглас у вези са тим. Из предње обавијести може се закључити да је забрањено било бојадисање јаја уопште, посебно продаја таквих јаја. Оглас који се помиње вјероватно би дао тачно тумачење, међутим није сачуван међу актима из те године.¹⁰

Економско стање Бокелја није се побољшало, а трошење приликом одржавања посебно неких народних обичаја и даље је изнад могућности већине становника и током двадесетог вијека. На сједници општине Луштица одржане 13. априла 1933. године констатовано је да је велика економска криза која утиче на тешко економско стање народа па је донесена забрана - *Да се укину Каритади које су до тада постојале*. Друга одлука је гласила: *Да се приликом свадби и крсних имена може приређивати гозба само једнодневно*. За прекршиоце горе наведених забрана предвиђена је

¹⁰ ДА ОХ, 1915. г, 613, 618-оглас није сачуван.

била казна од 500 до 1000 динара.¹¹

Пропадале су царевине, краљевине, владари туђих територија и народа, а њихове наредбе и забране остале су само на сачуваним пожутјелим папирима, док је народна традиција опстајала и опстаје уз извјесне модификације. Овим радом скрећем пажњу младим истраживачима прије свега друштвеног живота у прошлости да изворе за своје теме више траже у Архивама. Проучавати одређену друштвену појаву не познавајући изворно њен настанак и развитак у прошлости немогуће је адекватно обрадити и објаснити. Истраживање прошлости на документованим чињеницама из разних извора повезујући је са садашњошћу сигурнији је ослонац за планирање будућности.

Народна пословица *Боље да пропадне село него адет* дубоко је укореењена код Бокелја, па стриктне забране народних обичаја уз примјену и веома строгих казни за прекршиоце нијесу имале ефекта, већ је народ и даље славио онако како су славили и његови преци. Временом, долазило је до модификовања појединих елемената народних обичаја усљед промјене културе живљења, а не на основу никаквог декрета власти што најбоље потврђује вријеме друге половине 20. вијека па и наших дана. Његовати народне обичаје не значи трошење изнад могућности и међусобно такмичење у томе, већ окупљање родбине и пријатеља, дружење у весељу, али и тузи.

---

¹¹ Марија Црнић Пејовић, Организација и рад управе луштитичке општине 1912 - 1933 године, Зборник Бока, 17, Херцег Нови, 1985, 141.

Marija CRNIĆ PEJOVIĆ

**FOLK RITES AND THE AUTHORITIES
(18th -20th CENTURY IN BOKA KOTORSKA)**

Summary

The paper presents a certain number of decisions on the ban of holding certain folk rites in the period of 18th to 20th century. Venetian, Austrian, French, Austro-Hungarian administration during their rule banned many rites on occasion of celebrating Slava (Patron Saint's Day), weddings, Easter, funerals, explaining that the people on such occasions were exposed to great expenses that it lead to poverty, and it was pointed out that consequently people could not pay their duties towards the state, and also that excessive consummation of alcoholic drinks causes riots and fights. Some of such decisions were passed at request of foreign authorities, and some by the local self-governing bodies – Komunitad Topaljska and Komunitad Luštica. The most rigorous penalties for violating the prohibitions were during Venetian rule where the penalties could be even 18 months of rowing on galleons. Two documents which appear in public for the first time are particularly important Village Contract, that is Contract –records kept at the village meeting of the family heads from villages Mojdež and Ratiševina in 1890 when it was decided to reduce the expenses on the occasion of weddings, patron saint's day, taking dyed eggs on Easter and funerals. The most important parts of afore records are those which contain kind of decisions that did not exist in previous documents. Namely, those are not bans, but promises - each home is obliged to send at least one of its members to be present during the funeral of each deceased older than 10. The second decision obliged each home to provide one member to participate in carrying the Holy Cross. The first decision was brought in order to provide a proper escort to the grave yard even to poor villagers because few people attended their funeral.

The paper also treats examples of bans of wedding and burial rites brought by the Municipality Luštica in 1933.

Key words: bans, rites, patron saint of the family, wedding, funeral, Boka Kotorska, Kotor, Topla, Herceg Novi, Luštica, Mojdež, Ratiševina